

Олександр ЦВЕТКОВ,
доктор історичних наук,
Надзвичайний і Повноважний Посланник першого класу,
Генеральний консул України в Единбурзі (2002–2006 рр.)

СТОРИНКАМИ ІСТОРІЇ КАФЕДРИ

Факультет та кафедра. Зорепадом летять роки

Роки мого студентства в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка зі спеціалізацією на кафедрі (спершу — історії міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР, далі — історії міжнародних відносин) збіглися з першим випуском відновленого факультету міжнародних відносин 1973-го року. А починалося все зі вступу наприкінці 60-х на історичний факультет...

На ту пору в Україні не було жодного закладу вищої освіти, де б викладали міжнародні відносини. Республіканське Міністерство закордонних справ символічно брало участь лише у багатосторонніх міжнародних відносинах, що стосувалися переважно ООН, а вся «кухня» живого міжнародного зовнішньополітичного спілкування, як і навчання та професійна підготовка спеціалістів з міжнародних справ, цілеспрямовано були розташовані лише в Москві. Проте в академічному сенсі навчання на історичному факультеті надавало широкого цивілізаційного виміру, сприяло розумінню глобальних політичних і соціальних процесів, історичних уроків та досвіду тривалих міждержавних відносин.

Щодо міжнародних справ, тодішні викладачі університету зберігали пам'ять і освітні засади короткого періоду діяльності в повоєнні роки міжнародного факультету, який було створено одночасно з відповідним Народним комісаріатом для підготовки республіканських спеціалістів-міжнародників. Потім, у середині 50-х років, його «успішно» закрили, щоб не підтримувати появи «незалежників». Попри такі обставини, випускники того першого факультету створили професійні та науково-освітні осередки з проблематики міжнародних справ, зокрема в Академії наук

України — з вивчення міжнародних соціальних і етнонаціональних процесів під керівництвом академіка Арнольда Шлепакова. На дипломатичній ниві просував українських спеціалістів у міжнародні структури багаторічний Постійний представник України при ООН Геннадій Удовенко.

А в університеті істориків-міжнародників на кафедрі готували професори Гліб Цветков, Володимир Бруз, Володимир Меньшов та інші. Їхні лекції, зокрема про переговори нюанси Тільзитського миру, практику внутрішньої діяльності ООН чи процеси національно-визвольних рухів у країнах, як тоді називали, третього світу оживляли перед слухачами картини з міжнародного життя та дипломатичної спадщини. Годі й казати, що студенти кафедри мріяли про реальний статус міжнародника та дипломатичну практику. І такий шанс випав 1971 року, коли на базі двох кафедр — історії міжнародних відносин та міжнародного права — було відновлено факультет міжнародних відносин. Як у китайському прислів'ї, що в епоху змін не все буває гладко, так і на новоствореному факультеті не всю проблематику навчання сучасних міжнародних відносин одразу могли забезпечити відповідними освітніми програмами.

Формально факультет тоді створили для підготовки іноземних спеціалістів з міжнародних відносин, і лише третину відвели для вітчизняних студентів. Перші мали помітні труднощі із засвоєнням матеріалу через загалом слабку мовну і базову підготовку, другі — у зв'язку з перебудовою в навчанні: переходом від суто історичних дисциплін до нових предметів та вимогами до опанування за короткий період політичних, економічних і правових аспектів нової спеціальності. А втім, уже пізніше на дипломатичній роботі мав можливість побачити позитив і далекоглядність організування такого спільного навчання.

У середині 90-х років довелося працювати в посольстві Південно-Африканської Республіки. На ту пору чи не головним завданням української дипломатичної служби було формувати імідж країни на зовнішній арені. І якраз із цією метою брав участь у міжнародній конференції на самому краю Африканського континенту. Ще далі просувати наш імідж було нікуди і, якщо чесно, спершу було відчуття, що тут ніхто і ніколи не бачив представника України. Як же я здивувався, коли в перерві конференційних засідань до мене підійшли представники Республіки Судан і Королівства Лесото, перепитали прізвище та сказали, що навчалися на факультеті, тож тепер раді вітати представника України на африканській землі.

Повертаючись до принципової позиції кафедри і деканату щодо високих вимог до рівня освіти студентів у стислому режимі лише двох курсів, пригадую їхнє характерне рішення: викладати іноземні мови студентам-міжнародникам запросили кращих викладачів перекладацького відділення факультету романо-германської філології — Галину Довженко,

Кіру Сухенко і Наталію Алову. Крім того, що вони були високого рівня знавчинями своєї справи, сам спосіб їхнього спілкування зі студентами підкуповував наглядною невимушеністю манер, етично витриманим, часом іронічно-зацікавленим і завжди вимогливим ставленням до процесу навчання. З огляду на відсутність тоді в силабусі факультету дисципліни «Дипломатичний протокол», студенти в такий спосіб мали змогу долучатися до нормативних манер і етикету поведінки, а також досвіду, який нині в теорії міжнародних відносин можна було би назвати мистецтвом володіння активною формою кулуарної дипломатії та комунікацій.

Неперевершеними були й комунікативні здібності викладача кафедри Сергія Буряка. Він активно виявляв їх і в університетському навчальному середовищі, спілкуючись з вітчизняними й іноземними студентами, і під час публічної й закордонної діяльності. У період роботи в Секретаріаті ООН такими широкими були контакти С. Буряка в організації, що, здавалося, знав усіх, хто там працював. Звичайно, його професійні навички і досвід роботи в міжнародній організації, як надалі й інших колишніх працівників закордонної служби України, цілеспрямовано використовували, і вони ставали візитівкою підходів кафедри і факультету до фахового навчання студентів.

Ще однією визначальною рисою кафедри стала практика читання публічних лекцій з міжнародного становища по всій країні. До того ж метри кафедри були абсолютно неповторними в лекційній роботі (яка надовго зберігалася в пам'яті поколінь). Проводили її і у форматі відкритих публічних виступів від товариства «Знання», і, як тоді було заведено, за дорученнями директивних органів у цільових аудиторіях. Але не дуже відставала від них у завзятті й середня ланка викладачів та студентів-випускників факультету, бо, поміж іншим, це давало можливість відвідувати різні регіони країни і випробувати себе в ораторському мистецтві і публічних комунікаціях.

Популярними подіями і темами обговорень на факультеті були й спортивні змагання та вболівальницькі уподобання. До того ж якщо у період навчання на історичному факультеті головним досягненням у міжуніверситетських змаганнях було виграти в баскетбол у радіофізиків, то на міжнародному панував футбол. На спортивному майданчику біля жовтого корпусу нерідко у присутності членів деканату проводили популярні ігри-змагання та щорічні студентські турніри з участю й випускників різних років. Пригадую випадок, коли один із таких турнірів виграла студенти третього курсу — в хорошій спортивній манері, але в дуже розхристаному одязі. Декан факультету, вітаючи переможців, насмішкувато натякнув, що і форму можна було би підібрати кращу, та гравці зауважили, що не форма важлива, а вміст, адже виграла турнір основним складом, хоч у резерві в них був Олег Блохін, який тоді навчався на цьому курсі.

Роки минають, а кафедра — на чільному місці в структурі вже Навчально-наукового інституту міжнародних відносин з новими поколіннями студентів та освітянськими викликами під час підготовки міжнародників для зовнішньої діяльності України. Тож було би цікаво дізнатися, якими будуть спогади на наступному кафедральному ювілеї...

Oleksandr TSVIETKOV,

*Doctor of History, First-Class Envoy Extraordinary and Plenipotentiary,
Consul General of Ukraine in Edinburgh (2002–6)*

PAGES FROM THE HISTORY OF THE DEPARTMENT

Abstract. Oleksandr Tsvietkov recalls his student days at Taras Shevchenko State University of Kyiv in his memoirs. The author underscores that at that time, there were no higher educational institutions in Ukraine offering international relations programmes, and the training of specialists mainly occurred in Moscow. However, studying at the Historical Faculty provided an understanding of global political and social processes, historical lessons, and experience in prolonged interstate relations, which are undoubtedly crucial in diplomatic activities.

Mr Tsvietkov reminisces about his professors who significantly impacted his education and subsequent career. According to him, they provided students with all the necessary knowledge about the history of international relations and diplomatic heritage.

Tsvietkov highlights the importance of studying foreign languages. He recalls that the lecturers were the best specialists from the translation department of the Romance-Germanic philology faculty. Their attitude towards students embodied a vivid casualness in manners and ethically restrained behaviour. This approach not only facilitated the mastery of languages but also helped in adopting normative manners and etiquette, which are very helpful in diplomatic activities.

Mr Tsvietkov highlights how international relations and diplomatic cooperation thrive on the foundation of shared education and mutual understanding. Oleksandr Tsvietkov recalls an incident in the mid-90s when he had to work at the Embassy of the Republic of South Africa, where he met representatives of the Republic of Sudan and the Kingdom of Lesotho, who, to his surprise, turned out to be former students of the faculty.

In his reminiscences of his student days at the international relations department, Oleksandr Tsvietkov draws attention to the essential features of the educational process, including the practice of delivering public lectures on international affairs throughout the country, which contributed to improving students' oratorical skills. Furthermore, education at this department stood out for its active sports life, where football played a notable role in fostering community and friendship among students.

Keywords: historical faculty, training of specialists, lecturers, foreign languages, etiquette, international relations.